

РЕЦЕНЗИЯ

НА ТРУДОВЕТЕ НА ДОЦЕНТ МИЛИЯНА ВАСИЛЕВА КАЙМАКАМОВА ЗА ПРИДОБИВАНЕ НА НАУЧНОТО ЗВАНИЕ "ПРОФЕСОР ПО ИСТОРИЯ НА БЪЛГАРИЯ"/СРЕДНОВЕКОВНА В БЪЛГАРСКА ИСТОРИЯ/

На обявения конкурс доц. Милияна Каймакамова се представя с два монографични труда и седемдесет студии и статии в областта на средновековната история на България. В преобладаващата си част те са посветени на изследване на историко-летописното творчество и проблемите на културната история. От една страна те разкриват непрекъснатост в научното изследване, а от друга – стремеж за неговото обновяване и търсене на нови проблеми. Това именно разкрива значителното научно развитие на кандидатката, особено видно през последните години. Основно и най-значимо място сред представените трудове заема хабилитационният труд "Власт и история в средновековна България /VII-XIV век/". София 2011.

Може с основание да се констатира, че този нейн труд представлява естествено продължение на монографията "Българска средновековна историческо-летопис" /София 1990/. В него тя е избрала нов и твърде необичаен подход към изясняване на функционалността на историко-летописното творчество в средновековна България – представянето му като един от инструментите на политиката на някои средновековни български владетели и като своеобразна антивизантийска реакция /особено по време на византийското владичество през XI-XII в./ . В увода тя твърде ясно формулирала задачата, която си е поставила чрез изследването на поставения проблем: "Целта на нашето изследване е да създаде конкретна представа за взаимовръзката власт-история в средновековна България /VII-XIV в./ в нейните две основни проявления, а именно: интересът на владетелите към историята и нейното участие в пропагандата на владетелската власт, от една страна, а от друга – развитието на историко-летописното творчество съобразно идеите, които се лансират в публичното пространство през отделните периоди от развитието на българската държава" /с. 10/

Във "въведението" /с. 15-42/ по твърде оригинален начин е разгледан *важният* проблем за развитието на историко-летописното творчество в

в средновековна България в съпоставителен план с други европейски средновековни държави. По този начин е показано съизмеримостта му с историописа, който се създава в другите европейски държави. Очертани са също така и основните насоки в развитието на историческата пропаганда чрез открояване на "благоприятните" и "неблагоприятни" времена за нея.

Глава I от монографията е посветена на началното развитие на средновековната българска историопис през езическия период/с.43-114/. Значително място е отделено на анализирани ~~на~~ ^{на} предназначението на "Именника на българските ханове". По-малко внимание е отделено на първобългарските надписи на гръцки език с летописен характер. Застъпена е тезата, че те имат главно пропагандно значение. Не е даден, обаче, отговор на питането - към кого е предназначена тази пропаганда. При положение, че само част от аристокрацията е разбирала писанията на гръцки, очевидно е, че тази пропаганда е имала ограничено вътрешно въздействие. Трябва дебело да се подчертае, че чувството за историчност и значимост на деянията е било твърде силно развито у ранните български владетели и сред прабългарската аристокрация. Това в голяма степен ги отличава от останалите "варварски" владетели, появили се на историческата сцена по време на "Великото преселение на народите".

Глава II/с.115-156/ акцентува върху ролята на цар Симеон Велики /893-927/ върху развитието на българската хронография и използването ѝ в световната история в неговата владетелска пропаганда. ^{Изгертане} Неговият забележителен стремеж за отграничаване и противопоставяне на византийското високомерие. Мотивите му са контрапункт на идеите, лансирани в едно от писмата на цариградския патриарх Николай I Мистик по следния начин: "Вие, като чедра наши, признайте отците си, от които получихте светото кръщение. А ромеите, като отци, ще признаят българите за свои чедра во Христа. И тогава Ромейското царство отново ще възстанови своите владения, а българската власт ще управлява своите земи..."

В главата са направени редица приноси: разрешен е ~~въпросът~~ ^{въпросът} за състава на Българския хронограф и неговото датиране през 921 г.,

изяснено е предназначението на третия Симеонов сборник/той с основание е наречен от А.Шакматов "Българска енциклопедия от X в."/и т.н. Струва ми се, че поради надценяването на ролята на цар Симеон Велики е омаловажено значението на двама забележителни книжовници от неговия кръг - епископ Константин Преславски/та той е първият български историописец, известен по име!/ и презвитер Григорий Мних.

Не може да има каквото и да е съмнение, че най-добре в монографията е разработена глава III/с.157-216/, в която са подложени на анализ историко-апокалиптичните творби, създадени по време на византийското владичество/XI-XII в./. Българската апокрифна летопис от XI в., Видение и Тълкование Денилово и др. са разгледани като проява на историческото съзнание и историческа памет на българите, когато е била похитена тяхната държавност. В хода на съдържателно^{то} изследване е потърсен отговор на въпроса защо се създават тези историко-апокалиптични творби и какво е тяхното предназначение. Правилна е констатацията, че Българската апокрифна летопис е първото историческо съчинение, в което се представят висшите добродетели на нашите средновековни владетели и е направен опит за тяхното идеализиране./с.235 сл./. За пръв път в научното дирене е поставен на разглеждане въпросът за мястото на анонимния български книжовник от XI в. като историк, опитал се да проследи цялостното развитие на Българското царство от зараждането му до времето, в което той живее. Изтъкнато е, че силата на **тези** **безименен** историк е не само в достоверността на четката информация, но и в начина на нейното осмисляне.

Глава IV/с.217-301/ третира връзката между власт и история в края на XII-XIV в. Отделено е място на разглеждането на историческата пропаганда на първите Асеневци както въз основа на техните конкретни действия, така и чрез аргументацията им чрез исторически факти. В тази връзка се отделя значително място на анализа на кореспонденцията на цар Калоян/1197-1207/ с папа Иннокентий III. Оригинален характер има разглеждането на състава на българската историопис през царуването на Асеневци. Като историческа творба е разгледана Солунската легенда

и значителен принос е направен в интерпретацията на Пандеховото пророческо сказание. Застъпена е оригиналната концепция, че появата на Пандеховото сказание е свързана с формирането на политическата идея "Търново - нов Царград - трети Рим" в нейната начална фаза. Сред създадените през първата половина на XIII в. историко-апокалиптични творби място е отделено на "Сказание за Сибилата" и "Разумник-указ". Застъпените в тях идеи са разгледани в генетична връзка с Пандехово сказание. Чрез изследването на споменатите по-горе творби е запълнена една съществена празнота в проследяване на историко-летописната традиция в средновековна България и е показано мястото на XIII в. в нея.

М.Каймакамова смята, че идеята "Търново-нов Цариград-трети Рим" с голяма сила се възражда през царуването на Иван Александър/1331-1371/ и нейното обосноваване придобива завършен вид именно в българския превод на Манасиевата хроника, извършен през 1340-1345 г. от "придворен високобразован и талантлив литератор"/според мен по всяка вероятност ^{това е} Филип/.

Заслужава да се отбележи един важен принос на М.Каймакамова в осмислянето на значението на превода на Манасиевата хроника. Според нея чрез промени и трансформации този превод се е превърнал в крайна сметка в български хронографски труд. Наред със смисловите и терминологични промени се налагат някои идеи от пропаганден характер. Преди всичко това е идеята "Търново - нов Цариград-трети Рим" чрез възхвалата за цар Иван Александър и на Търново. Установено е, че най-значителната промяна се изразява чрез вписването на българска кратка хроника към преводния текст. С пълно право се смята, че появата на Българската кратка хроника по същество означава "българизация на Манасиевата хроника". Важна допълнителна характеристика са и миниатюрите към Ватиканския препис на Манасиевата хроника. Пропагандното значение на българския превод ясно проличава от редицата негови преписи от XIV в. и от по-късно време.

Заключението на монографичния труд не толкова резюмира неговото

съдържание, колкото акцентира върху значението на българското средновековно историко-летописно творчество като пропагандно средство в ръцете на владетелите, аристокрацията и духовенството ~~като~~ за търсене на опора в миналото и за прокарването на определени идеи.

Успоредно с този монографичен труд М.Каймакамова е автор на редица други студии и статии, които имат приносен характер при изясняване на българската средновековна историописна култура като "Образуването на българската държава в българската средновековна историопис", "Византия и историческата култура на българите през XI-XII в." и др. Важен принос представлява и нейната студия "Света гора и българската духовна култура през Средновековието".

М.Каймакамова има качествата на уважаван преподавател, под грижите на който са израстнали през последните години редица надеждни млади специалисти/А.Николов, С.Аризанова, К.Господинов и др./.

Цялостното научно творчество, солидният монографичен труд и преподавателската дейност на Милияна Каймакамова ми дават достатъчно основание да смятам, че тя напълно заслужава високото научно звание "ПРОФЕСОР ПО ИСТОРИЯ НА БЪЛГАРИЯ"/СРЕДНОВЕКОВНА БЪЛГАРСКА ИСТОРИЯ/.

12 август 2011 г.

София

Рецензент:

/акад.Васил Тодоров Гызелев/